MAKTABGACHA TA'LIMDA MILLIY QADRIYATLAR VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR INTEGRATSIYASI ASOSIDA EKOLOGIK TARBIYANI TAKOMILLASHTIRISH

Shamatova Dilnoza Sodiqovna
Qo'qon davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik tarbiyani milliy qadriyatlar va raqamli texnologiyalar integratsiyasi asosida takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiatga mehr, atrof-muhitga mas'uliyatli munosabat va ekologik madaniyatni shakllantirishda xalq og'zaki ijodi, milliy urf-odatlar, tabiatni asrashga oid an'analar hamda interaktiv ta'lim vositalaridan foydalanish masalalari tahlil qilingan. Maqolada milliy mazmundagi raqamli topshiriqlar, interaktiv ekologik o'yinlar va "Jonli tabiat - Smart Kitob" kabi ta'limiy vositalardan foydalanishga doir metodik tavsiyalar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ekologik tarbiya, milliy qadriyatlar, raqamli texnologiyalar, ekologik madaniyat, ekologik ong, interaktiv ta'lim, xalq pedagogikasi, tabiatni asrash, innovatsion metodika

IMPROVING ECOLOGICAL EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATION BASED ON THE INTEGRATION OF NATIONAL VALUES AND DIGITAL TECHNOLOGIES

Shamatova Dilnoza Sodiqovna
Kokand State University

Abstract: This article examines the pedagogical potential of improving environmental education in preschool educational organizations through the integration of national values and digital technologies. It explores ways to develop young children's love of nature, responsible attitudes toward the environment, and environmental awareness through folk traditions, oral folklore, cultural practices, and interactive educational tools. Methodological recommendations are proposed for using culturally relevant digital tasks, interactive environmental games, and educational tools, including the "Living Nature - Smart Kitob" project.

Keywords: preschool education, environmental education, national values, digital technologies, environmental culture, environmental awareness, interactive learning, folk pedagogy, nature conservation, innovative methodology

(cc) BY

KIRISH

Bugungi kunda ekologik muammolarning dolzarblashuvi yosh avlodda tabiatga ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishni ta'lim-tarbiya tizimining muhim vazifalaridan biriga aylantirmoqda. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, suv va tuproqni asrash, o'simlik va hayvonot dunyosiga g'amxo'rlik qilish kabi ko'nikmalarni bolalikdan rivojlantirish kelajakda ekologik madaniyatli shaxsni tarbiyalash uchun muhim asos hisoblanadi.

Maktabgacha yosh davri bolaning atrof-muhit haqidagi dastlabki tasavvurlari, qadriyatlari va xulq-atvor odatlari shakllanadigan muhim bosqichdir. Bola tabiatni o'yin, tajriba, suhbat, badiiy ijod va bevosita amaliy faoliyat orqali o'rganadi. Shu sababli ekologik tarbiya bolaning yosh xususiyatlariga mos, qiziqarli va hayotiy tajribaga asoslangan holda tashkil etilishi lozim.

O'zbek xalqining tarixiy tajribasi va milliy qadriyatlarida tabiatga hurmat, suvni e'zozlash, daraxt ekish, bog' yaratish, obodonlashtirish va jamoaviy mehnat kabi tushunchalar muhim o'rin tutadi. Navro'z, hashar an'analari, xalq maqollari va tabiat hodisalariga oid topishmoqlar ekologik tushunchalarni milliy tarbiya bilan bog'lash imkonini beradi.

Raqamli texnologiyalar esa audioertaklar, animatsiyalar, interaktiv tasvirlar va raqamli topshiriqlar orqali tabiat hodisalarini tushunarli shaklda namoyish etish imkonini yaratadi. Biroq raqamli vositalar bolaning tabiat bilan bevosita muloqoti va amaliy tajribasini almashtirmasdan, uni to'ldirishi kerak.

Maqolaning maqsadi - maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar va raqamli texnologiyalar integratsiyasi asosida ekologik tarbiyani takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlari hamda metodik yo'llarini nazariy jihatdan asoslash. Tadqiqot obyekti - maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik tarbiya jarayoni; predmeti esa mazkur tarbiyani milliy qadriyatlar va raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishning mazmuni, metodlari va vositalaridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Xalq pedagogikasida tabiatga ehtirom, mehnatsevarlik, tejamkorlik, mehr-oqibat va jamoaviy mas'uliyat muhim tarbiyaviy mazmunga ega. Xalq maqollari, ertaklar, topishmoqlar va urf-odatlar bolalarga tabiat hodisalarini tushuntirish hamda ularda ijobiy munosabatni shakllantirish uchun qulay vositadir. Daraxt ekish, nihollarni parvarishlash, suvni isrof qilmaslik va atrofni ozoda saqlash bilan bog'liq an'analarni bolalarning kundalik faoliyatiga kiritish ekologik tushunchalarni hayotiy misollar bilan boyitadi.

UNESCO tomonidan tayyorlangan Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives qo'llanmasida barqaror rivojlanish ta'limining bilim, ko'nikma, qadriyat va mas'uliyatli xulq-atvorni rivojlantirish bilan bog'liq jihatlari yoritilgan. Bu yondashuv maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiatni asrashga doir

(cc) BY

dastlabki tushunchalarni shakllantirish bilan hamohangdir.

Raqamli texnologiyalarning ta’limdagi samaradorligi faqat qurilmaning mavjudligi bilan emas, balki uning pedagogik maqsadga muvofiqligi, mazmunining yoshga mosligi va bola ishtirokidagi amaliy faoliyat bilan bog‘liqligi orqali belgilanadi. Shu bois raqamli vositalar tabiatni bevosita kuzatish va parvarishlash faoliyatini to‘ldiruvchi vosita sifatida qaralishi maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar va nazariy yondashuvlar tahlili ekologik tarbiya, milliy qadriyatlar hamda raqamli texnologiyalarni yagona metodik tizimda qo‘llash imkoniyatlarini yanada chuqurroq o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va metodik modellashtirish yondashuvlaridan foydalanildi. Tadqiqotning konseptual asosini ekologik tarbiya, milliy tarbiya va raqamli ta’lim vositalarini yagona pedagogik jarayonda uyg‘unlashtirish tashkil etadi.

Metodologik yondashuv milliylik, yoshga moslik, faoliyatga yo‘naltirilganlik, raqamli va an’anaviy vositalar uyg‘unligi hamda xavfsiz foydalanish tamoyillariga tayanadi. Topshiriqlar bolalarning yoshi va individual xususiyatlariga mos bo‘lishi, raqamli faoliyat esa kuzatish, tajriba, o‘yin va o‘simliklarni parvarishlash kabi amaliy mashg‘ulotlar bilan mustahkamlanishi lozim.

Maqola nazariy-metodik xususiyatga ega. Unda yangi pedagogik tajriba natijalari yoki statistik ko‘rsatkichlar empirik tadqiqot natijasi sifatida taqdim etilmaydi. Taklif etilgan yondashuvlar keyinchalik maktabgacha ta’lim tashkilotida tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi mumkin.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

1. Milliy qadriyatlar ekologik tarbiyaning ma’naviy asosi sifatida

Milliy qadriyatlar bolalarda atrof-muhitga munosabatni shakllantirishning muhim tarbiyaviy manbalaridan biridir. Bola oilada, mahallada va maktabgacha ta’lim tashkilotida kuzatadigan ijobiy odatlar orqali tabiatni asrash, mehnatni qadrlash va jamoat mulkiga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo‘lishni o‘rganadi.

Navro‘z an’analari bahor, tabiatning yangilanishi, ko‘chat ekish va gul parvarishlash bilan bog‘lanishi mumkin. Hashar an’anasi guruh xonasi, tabiat burchagi va o‘yin maydonchasini ozoda saqlashga qaratilgan jamoaviy faoliyatda namoyon bo‘ladi. Xalq maqollari, topishmoqlar va ertaklar suv, daraxt, qushlar va boshqa tabiat obyektlariga e’tibor qaratish imkonini beradi.

Milliylik faqat bayram yoki milliy kiyimlarni namoyish etish bilan cheklanmasligi kerak. Uning tarbiyaviy mazmuni qadriyatlarning kundalik xulq-atvorda namoyon bo‘lishidir. Masalan, Navro‘z haqida hikoya tinglagan bola keyingi mashg‘ulotda nihol ekish va uni parvarishlashda ishtirok etsa, milliy an’ana bilan ekologik faoliyat o‘rtasidagi bog‘liqlik yanada tushunarli bo‘ladi.

(cc) BY

2. Raqamli texnologiyalarning ekologik tarbiyadagi imkoniyatlari

Raqamli texnologiyalar maktabgacha yoshdagi bolalarga tabiat hodisalarini ko‘rgazmali va interaktiv shaklda taqdim etish imkonini beradi. Audioertaklar tabiatni asrashga oid hikoyalarni tinglash va muhokama qilishga yordam beradi. Interaktiv tasvirlar orqali o‘simliklarning o‘sish bosqichlari, fasllar almashinuvi va hayvonlarning yashash muhiti ko‘rsatilishi mumkin. “Tabiatga foydali va zararli harakatlar”, “Chiqindini to‘g‘ri ajrat”, “Suvni qanday tejaymiz?” kabi raqamli didaktik o‘yinlar ekologik vaziyatlarni farqlashga xizmat qiladi. Tarbiyachi o‘simlik o‘sishini suratlar orqali qayd etib, bolalar bilan tasvirlarni taqqoslashi va kuzatuvlar haqida suhbat tashkil etishi mumkin.

Raqamli vositalar real tabiat bilan amaliy muloqotni to‘ldirishi lozim. Masalan, nihol o‘sishi haqidagi animatsiyani ko‘rgach, bolalar haqiqiy o‘simlikni kuzatishlari, uning holatini tavsiflashlari va tarbiyachi ko‘rsatmasi asosida parvarishlashda qatnashishlari mumkin.

3. Milliy qadriyatlar va raqamli texnologiyalar integratsiyasining metodik modeli

Ekologik tarbiyani takomillashtirish uchun uch tarkibiy qismdan iborat metodik model taklif etiladi. Birinchi qism - milliy-ma’naviy mazmun: xalq maqollari, milliy an’analar, tabiatga oid ertaklar va jamoaviy mehnat qadriyatlari. Ikkinchi qism - raqamli ta’lim vositalari: audioertak, interaktiv topshiriq, rasmli hikoya yoki ovozli yo‘riqnoma. Uchinchi qism - amaliy ekologik faoliyat: o‘simliklarni parvarishlash, tabiat hodisalarini kuzatish, suvni tejash va atrofni ozoda saqlash.

Model quyidagi ketma-ketlikda amalga oshirilishi mumkin: milliy qadriyat → raqamli topshiriq → amaliy faoliyat → kuzatish va suhbat → natijani baholash.

Masalan, “Suv - hayot manbai” mavzusida tarbiyachi suvni qadrlashga oid hikmat yoki tarbiyaviy hikoyani taqdim etadi. So‘ng bolalar suvning o‘simlik va inson hayotidagi ahamiyati haqida interaktiv topshiriq bajaradilar. Keyingi bosqichda o‘simlikni parvarishlashda suvdan me’yorida foydalanishni amalda mashq qiladilar. Yakunda tarbiyachi bolalarning suvni tejash zarurligini tushunishi va bu odatni qo‘llashiga e’tibor qaratadi.

4. “Jonli tabiat - Smart Kitob” loyihasidan foydalanish imkoniyatlari

Ekologik tarbiyani takomillashtirishning amaliy yo‘llaridan biri sifatida “Jonli tabiat - Smart Kitob” interaktiv ta’lim vositasidan foydalanish konsepsiyasini taklif etish mumkin. Loyiha tabiatshunoslik va ekologiya markazlarida bolalarning tabiat haqidagi bilimlarini interaktiv topshiriqlar, ko‘rgazmali materiallar va amaliy faoliyat bilan bog‘lashga yo‘naltiriladi.

Smart Kitob mazmuni milliy qadriyatlar, ekologik bilimlar va raqamli ta’lim elementlarini birlashtirish tamoyiliga asoslanishi mumkin. Unda turli yosh guruhlari uchun moslashtirilgan o‘simliklar, hayvonlar, fasllar, suvni tejash, tabiatni muhofaza qilish va milliy ekologik an’analarga oid topshiriqlar joylashtiriladi.

(cc) BY

“Bahor va Navro‘z” bo‘limida bolalar bahorda tabiatda yuz beradigan o‘zgarishlarni kuzatishlari, ko‘chat ekish an’anasi bilan tanishishlari va o‘simliklarni parvarishlashga oid topshiriqni bajarishlari mumkin. “Suvni asraymiz” bo‘limida suvning ahamiyatiga oid ovozli hikoya, interaktiv vaziyat va suvni tejashga qaratilgan amaliy mashq birlashtiriladi.

Vosita kichik, o‘rta, katta va tayyorlov guruhlarining yosh xususiyatlariga moslashtirilishi, matn va ovozli ko‘rsatmalar sodda bo‘lishi, qurilma xavfsiz va tarbiyachi nazoratida ishlatilishi kerak. Uning ekologik tarbiyaga ta’siri real tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi lozim.

5. Ekologik tarbiya samaradorligini baholash mezonlari

Ekologik tarbiya natijalarini baholashda bolaning nazariy bilimlari bilan bir qatorda uning munosabati va amaliy harakatlari ham hisobga olinishi zarur. Bilish mezoni bolaning o‘simliklar, hayvonlar, suv, tuproq va tabiat hodisalari haqida yoshiga mos tushunchalarga ega bo‘lishini qamrab oladi. Qadriyatli munosabat mezoni tabiatni asrash zarurligini anglash bilan belgilanadi.

Amaliy faoliyat mezoni o‘simliklarni parvarishlash, suvni tejash va atrofni ozoda saqlashda qatnashish orqali kuzatiladi. Raqamli faoliyat mezoni bolaning topshiriqni tushunishi va o‘rgangan bilimini amaliy vaziyatga ko‘chira olishini o‘z ichiga oladi. Milliy qadriyatlarni anglash mezoni esa tabiatni asrashga oid milliy an’analarning mazmunini sodda misollar bilan tushuntira olishida namoyon bo‘ladi.

Baholash pedagogik kuzatish, suhbat, amaliy topshiriq va bolaning faoliyat natijalarini tahlil qilish orqali olib borilishi mumkin. Mezonlarning ishonchliligi va amaliy samaradorligi maxsus tadqiqot orqali aniqlanishi zarur.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Maktabgacha ta’limda ekologik tarbiyani milliy qadriyatlar va raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish bolalarda tabiatga mehr, ekologik madaniyat va mas’uliyatli xulq-atvorni rivojlantirish uchun istiqbolli pedagogik yo‘nalish hisoblanadi. Ushbu yondashuv ekologik bilimlarni milliy tarbiya, amaliy faoliyat va zamonaviy ta’lim vositalari orqali mustahkamlash imkonini beradi.

Birinchidan, milliy qadriyatlar ekologik tarbiyaning ma’naviy asosini tashkil etadi. Navro‘z, hashar, xalq maqollari, ertaklar va tabiatga ehtiromni ifodalovchi urf-odatlar bolalarda ekologik mas’uliyatni rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar ekologik tarbiya mazmunini ko‘rgazmali va interaktiv shaklda taqdim etish imkonini beradi, biroq ular tabiatni bevosita kuzatish va amaliy faoliyatning o‘rnini egallamasligi kerak.

Uchinchidan, ekologik tarbiya samaradorligini oshirish uchun milliy mazmun, raqamli vositalar va amaliy faoliyat o‘rtasida izchil bog‘liqlikni ta’minlash zarur. To‘rtinchidan, “Jonli tabiat - Smart Kitob” kabi interaktiv vositalar milliy qadriyatlar va ekologik bilimlarni birlashtirish uchun istiqbolli metodik imkoniyat yaratadi. Uning

(cc) BY

samaradorligini aniqlash uchun turli yosh guruhlarida tajriba-sinov ishlari tashkil etilishi va natijalar tahlil qilinishi lozim.

Beshinchidan, ekologik tarbiya jarayonida oila, mahalla va maktabgacha ta’lim tashkiloti hamkorligini kuchaytirish muhimdir. Bolalar ta’lim tashkilotida o‘rgangan suvni tejash, o‘simliklarni parvarishlash va atrof-muhitni asrash odatlarini oilada ham qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘lishlari kerak.

Amaliy jihatdan milliy qadriyatlarga asoslangan ekologik mavzularni muntazam tashkil etish, har bir mavzuga mos maqol, ertak yoki urf-odatni tanlash, raqamli topshiriqlarni yosh xususiyatlariga moslashtirish, ularni kuzatish va tajribalar bilan davom ettirish tavsiya etiladi. Shuningdek, Smart Kitob loyihasining metodik mazmunini ishlab chiqish, ekologik ko‘nikmalarni baholash mezonlarini aniqlash va ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, milliy qadriyatlar va raqamli texnologiyalar integratsiyasi ekologik tarbiyaning mazmunini boyitish va uni bolalar uchun hayotiy, qiziqarli hamda amaliy jarayonga aylantirish imkoniyatiga ega. Buning uchun milliy tarbiya, raqamli ta’lim va real tabiat tajribasi o‘rtasidagi muvozanatni saqlash hamda taklif etilayotgan metodik yondashuvlarni ilmiy-amaliy jihatdan tekshirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida: O‘RQ-595-son Qonun. 2019-yil 16-dekabr.

2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. Ilk qadam davlat o‘quv dasturi. Takomillashtirilgan ikkinchi nashr. - Toshkent, 2022.

3. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. - Paris: UNESCO, 2017.

4. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. - Toshkent: Tafakkur bo‘stoni, 2018.

5. Shodimetov Yu.I. Ijtimoiy ekologiyaga kirish. - Toshkent: O‘qituvchi, 2014.

6. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

7. Dewey J. Experience and Education. - New York: Macmillan, 1938.

8. Ergasheva U. Maktabgacha ta’lim sohasida pedagog olimlarning milliy qadriyatlar asosida ekologik tarbiya berishga oid qarashlari // Maktabgacha va maktab ta’limi. - 2025. - 3-jild, 1-son. DOI: 10.5281/zenodo.14769193.

9. Ergasheva U. Tabiatga muhabbat: maktabgacha ta’limda milliy qadriyatlar va o‘yinlar orqali ekologik tarbiya // Maktabgacha va maktab ta’limi. - 2025. DOI: 10.5281/zenodo.17845862.

10. Shamshidinovich, K. J. "Interaction Of Distance Education Processes to General Secondary Schools." Journal of Pedagogical Inventions and Practices 8 (2022): 72-75.

(cc) BY

11. Kazimov, Jamshid Shamshidinovich. "ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROCESSES IN MODERN SCHOOLS ON A SCIENTIFIC BASIS." Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives. 2020.

12. Kazimov, J. S. "CONTENTS OF THE PROCESS OF PREPARATION AND TRAINING OF TEACHERS OF GENERAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS." Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology 2.7 (2020): 412-417.

13. Шамахиддинов, Казимов Джамшиджон. «ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ». European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 7.3 (2019).

14. Казимов, Жамшид Шамсиддинович. "Современный подход к качеству и эффективности учебно-воспитательных процессов в общеобразовательных школах." Евразийское Научное Объединение 2-4 (2019): 230-232.

(cc) BY